

ציצית

[א]

לבישת בגד שיש בה ד' כנפות בשבת

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת. (טו, לח)

מח' ר"י ור"ש במי שנפסק ציציותיו בשבת

כ' המרדכי (הלכות קטנות רמז תתקמ"ד) אומר ה"ר שלמה מדרוש שאם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת, שאסור ללבושו עד שיתקן אותו, שאם לובשו עובר בעשה דיש לו ד' כנפות. והשיב ר"י דליתיה, כדמוכח בשמעתין, דאע"ג דאיפסיק בכרמלית דרבנן, והוי שרי משום כבוד הבריות דלא דחינן אלא לאו דלא תסור.

ראיתו מההיא דרבינא (מנחות לז, ב) דהוה קא אזיל אבתריה דמר בר רב אשי בשבתא דריגלא, איפסיק קרנא דחוטיה ולא אמר ליה ולא מידי. כד מטא לביתיה, אמר ליה מהתם איפסיק, א"ל אי אמרת לי מהתם שדיתיה. והא אמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה תרגומה רב בר שבא קמיה דרב כהנא דלא תסור. ואיכא דאמרי מהתם א"ל, וא"ל מאי דעתיך למישידיה והאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, והא תרגומה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור, הכא נמי כרמלית דרבנן היא. הרי לן דאע"פ שלא התירו אלא איסור דרבנן, לא היה להם בעיא בזה שלובש בגד של ד' כנפות בלי ציצית.

ממשיך המרדכי דלכן נראה לר"י דמצות עשה דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשו, ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפיים בלא ציצית, דאז ודאי היה הדין עמו, אלא מצות עשה גרידא להטיל בו ציצית. ומכל מקום אין הטלית אסור ללבוש, וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת. ובחול ודאי עובר כל שעה שלובשו בעשה דהטל בו ציצית.

ועי"ש עוד דה"ה במזוזה ומעקה, שאם נפל בשבת מותר לו לישאר בבית, משום האי טעמא, שאין החיוב אלא לקבוע מזוזה ולבנות מעקה, ובשבת הוא אנוס. ותדע דאטו בלא מזוזה יאסר ליכנס בבית אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא.

בפשטות לומדים שהמחלוקת ר"י ור"ש הוא בעיקר גדר חיוב ציצית. שהר"י סובר שהחיוב הוא להטיל ציצית בבגד שהוא לובש, אבל אין איסור בעצם לבישת הבגד, ולכן סובר שבשבת מותר ללבוש הבגד בלי ציצית, ואח"כ יהיה אנוס בקיום המצוה. אבל הר"ש סובר שחיוב ציצית היא ללבוש בגד שיש עליו ציצית, ואסור ללבוש בגד שאין עליו ציצית, ולכן אם נפסק ציציותיו אסור ללבוש הבגד בשבת. ועי"ע ברמב"ם (ציצית ג, י) וז"ל היאך חיוב מצות הציצית, כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראוי לציצית, יטיל לה ציצית ואח"כ יתכסה בה, ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי ביטל מצות עשה. הרי לן להדיא שהרמב"ם חולק על המרדכי, וסובר שהחיוב הוא להטיל ציצית ואח"כ ללבוש הבגד.

אנוס בקיום מצוה

ועי' בספר אתון דאורייתא (כלל יג) דדן באריכות האם מי שנאנס בקיום מצוה, נחשב כאינו מצווה כלל, או שאין כאן אלא פטור מעונשין. ועי"ש שרוצה להוכיח מהר"י במרדכי שאין כאן חיוב כלל. סתם ולא פירש מה הראיה, ואולי כוונתו לומר, דאם נאמר שבעצם יש חיוב, אלא שפטור מעונש, איך מותר לו להכניס עצמו לאנוס, אבל אם אין כאן חיוב כלל ניחא. ולדבריו אפשר לומר שעל זה גופא חולק הר"ש וסובר שאנוס אינו אלא פטור בעונשים, ולכן אי אפשר ללבוש הבגד שאינו מצויצת בשבת, משום שאסור להכניס עצמו למצב של אנוס.

קום ועשה או שב ואל תעשה

והנה ביבמות (צ, ב) אמרינן דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, ומק' הגמ' מהא דפטרו חכמים בגד פשתן מציצית, ומשני דכולהו נמי שב ואל תעשה הוא. והק' בתוס' וז"ל וא"ת סדין בציצית היכי הוי שב

ואל תעשה, דכי מכסה בטלית דבת חיובא היא ואין בו ציצית הרי עובר בידים, וי"ל **דבשעת עיטוף אכתי לא מיחייב עד אחר שנתעטף**, דכסותך משמע שאתה מכוסה בה כבר, ולאחר שנתעטף דמתחייב, שב ואל תעשה הוא. וא"ת בפרק מי שמתו (ברכות כ, א) משמע כשהוא לבוש כלאים ואין פושטן לא חשיב שב ואל תעשה אלא עמוד ועשה, ואר"י דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה, שלבש באיסור, אבל כאן לא מתחייב עד אחר שנתעטף כדפרישית.

ועי' בתוס' הרא"ש שם שאחר שתי' כמו תוס', כ' שמכאן הורה ריצב"א דאם נפסק לאדם אחד ציצית בשבת או ב"ט, יכול להתעטף בטליתו **אפילו לכתחילה**, משום דלא מיחייב עד לאחר שנתעטף, וא"כ דוקא בחול אסור ללבושו בלא ציצית, שהוא מחוייב לעשות ציצית כשילבשו, אבל בשבת וי"ט דאי אפשר לעשותו, ובשעת עיטוף ליכא עבירה, גם אין עבירה שהוא מעוטף בו בלא ציצית, כיון דא"א לעשותו.

מחלוקת מ"א וט"ז האם אסור מדרבנן

עי' בשו"ע (או"ח יג, ג) שהמחבר מביא הגמ' הנ"ל שאם נודע לו בשבת, כשהוא בכרמלית, שהטלית שעליו פסול, לא יסירנו מעליו עד שיגיע לביתו, דגדול כבוד הבריות. וכ' הרמ"א שאפילו טלית קטן שתחת בגדיו אין צריך לפשוט. וה"ה אם נפסק אחד מן הציציות ומתבייש לישב בלא טלית, דיוכל ללבושו בלא ברכה, מכח כבוד הבריות. ודוקא בשבת, דאסור לעשות ציציות, אבל בחול כהאי גוונא, אסור.

ונחלקו הט"ז ומ"א האם לפי הר"י מותר לכתחילה ללבוש בגד שאינה מצויצת בשבת, או שעכ"פ איסור דרבנן יש. דעת המ"א שאסור מדרבנן וז"ל (ס"ק ח) ופשוט דעכ"פ איסורא דרבנן איכא, ולכן לא שרי אלא משום כבוד הבריות. ויש להביא ראיה לדבריו שהרי הרמ"א כתב להתיר ללבוש הבגד למי שמתבייש לישב בביהכ"נ בלי טלית, משום כבוד הבריות, משמע דבלאו הכי היה אסור, וע"כ שעכ"פ אסור מדרבנן. אבל עי' בט"ז שנוקט כפשוטו שלפי הר"י מותר לגמרי שהרי כ' להדיא שאין איסור בלבישה, אלא שיש חיוב אח"כ להטיל ציצית. ונראה דכן משמע מלשון התוס' רא"ש שהבאנו לעיל. אלא שהקשה על עצמו מדברי הרמ"א וז"ל וק"ל א"כ למה תלה רמ"א הטעם משום כבוד הבריות, דהא ר"י התירו אפי' בלא"ה מטעם שזכרנו. ואפשר כיון שיש במרדכי חולק על ר"י הכריע רמ"א כר"י משום כבוד הבריות, ומשום כבוד הבריות לחוד לא סגי דאין זה ביוש כ"כ כמ"ש ב"י.

קושיית הגר"ש איגר מכיסוי הדם

עי' בגליון מהרש"א (יו"ד סי' כז, יט) שהק' על הר"י מהא דאיתא שם, שמי שאין לו עפר לכסות, לא ישחוט. ועי' בביאור הגר"א שמוכיח הדין ממסכת ביצה (ח, א) שהגמ' מק' על הא דאין לשחוט כוי, שאם מדובר שאין לו עפר "אי הכי מאי איריא ספק אפילו ודאי נמי לא", הרי לן שאין לשחוט אם אין לו עפר. ואם כדברי הר"י, אז כמו שמותר לו ללבוש בגד של ד' כנפות בשבת, משום שהמצוה חלה אחרי שכבר לבוש, ואז הוא אנוס, ה"נ למה לא ישחוט ביו"ט, ואח"כ יהיה אנוס בקיום מצות כיסוי הדם, שג"כ לא חלה אלא אחר השחיטה.

ועי' בספר אמרי בינה (או"ח סי' א) שלפי המ"א נוחא, דגם הר"י מודה שיש כאן איסור דרבנן, ורק משום כבוד הבריות התירו.

ועי' בס' קה"י למס' ביצה (סי' כג) שרוצה לחלק בין מצות ציצית למצות כיסוי הדם, דבכסוי הדם אם לא ישחוט עכשיו אלא יחכה עד הערב אז יקיים מצותו, משא"כ בציצית אם לא ילבש הבגד עכשיו לא יקיים המצוה של לבישה זו, א"כ אין מעלה בזה שיחכה.

עוד תי' האמר"ב, שבכיסוי הדם החיוב חל על כל ישראל, א"כ אע"פ שמותר לו להכניס עצמו לחיוב שהוא לא יכול לקיים, אבל אין לו להכניס אחרים.

ראיית השאג"א ממה שאנו לובשים ציצית בלי תכלת

עי' שו"ת שאג"א (סי' לב) שרוצה להוכיח כדברי הר"י מהא דתנן התכלת אין מעכב את הלבן, ותניא התם (לח, ב) אין לו תכלת מטיל לבן. והרי אנן נמי השתא שאין לנו תכלת מטילין אנו לבן לחוד. ואס"ד כל היכא שלובש בגד בר חיובא בלתי מצוותו דרמא רחמנא עליה, עביד איסורא במה שעומד ומלובש בו, אם כן היכא שאין לו תכלת, האיך מטיל לבן ולובש לטלית זה, הא קעביד איסורא בלבישתו ועובר על מ"ע דתכלת.

עשה דוחה לא תעשה

האם כלאים בציצית הוי "בעידנא"

ע"י בשו"ת שאגת אריה (סי' ל) שהק' על הר"י דכיון דאיסור כלאים חל עליו בשעת עטיפה, ומצות עשה דציצית לא חלה עד לאחר שנתעטף, א"כ הא דאמר בכל מקום בגמ' (שבת קלב, ב ועוד) היכי אמר דאחי עשה ודחי ל"ת, כגון כלאים בציצית, דבעידנא דמיעקר לאו קא מקיים לעשה, הא אדרבה גבי כלאים בציצית הוא להיפוך, דהא בשעת עטיפה דמיעקר לאו דכלאים אכתי לא מקיים לעשה דציצית, דליתא למצוותה עד לאחר עיטוף ואמאי שרי.

ותי' השאג"א שלפי דברי ר"ת (מנחות מ, ב) ניהא, שידועים שיטת ר"ת שכלאים בציצית מותר אפילו שלא במקום מצוה, כגון בלילה או לאשה. והטעם משום דאמרינן הואיל והותרה במקום מצוה הותרה נמי שלא במקום מצוה. ולדבריו ניהא הא דשרי רחמנא להתעטף בכלאים בציצית, אע"ג דבשעת עיטוף עובר בלאו ועדיין אינו מקיים לעשה, משום דגם כאן נאמר הואיל והותרה במקום מצוה, היינו כגון היכא שכבר מעוטף בסדין שחייב בציצית, דהשתא כשמטיל בו תכלת של כלאים, בעידנא דמיעקר לאו דכלאים מקיים נמי לעשה דציצית, הותרה נמי היכא שאינו מקיים העשה בעידנא דעובר על הלאו.

ועי"ע בחי' הרמב"ן (שבת קלב, ב) שכ' להדיא שסדין בציצית לאו מתורת עשה דוחה לא תעשה הוא, שא"כ כל מקום שאפשר לקיים את שתיהן אין לו ללבוש כלאים, ובמס' מנחות (לט, ב) אמרינן דאפי' לטלית של צמר עבדינן לכן של פשתים, אלא מדין היקישא אתי לן סדין בציצית, דכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך, כדאמרינן בפ"ק דיבמות.

אבל יש להעיר על דברי השאג"א, שאפילו אם נאמר שאין בעיא של "בעידנא" בכלאים, אבל למה נקט הגמ' כלאים בציצית כדוגמא להא דאין עשה דוחה ל"ת אלא א"כ הוי בעידנא. משמע שעכ"פ כלאים בציצית נחשב ל"בעידנא".

וחשבתי לומר, ובהקדם מה שדנו האחרונים לגבי איסור כלאים. דהנה לפי פשוט הסוגיא ביבמות (ד, ב) יוצא, שאינו עובר על איסור כלאים א"כ יש לו הנאה, ויש לחקור האם האיסור הוא עצם ההנאה, או דילמא האיסור הוא הלבשה, אלא שיש תנאי שרק לבישה שיש בה הנאה נחשב ללבישה האסורה. אז אם נאמר כצד הראשון, שההנאה היא האיסור, אז בשעת הלבשה אינו עובר עד שיהיה לבוש ויהיה לו ההנאה, א"כ שפיר הוי בעידנא, שאז יש גם חיוב המצוה.

אבל תי' זה לא נכון כלל, שהרי תוס' כתבו שם להדיא שכלאים עובר בשעת לבישה, ולכן נחשב שעובר בקום ועשה. ואולי נאמר שאפילו אם אין חיוב ציצית עד שהוא כבר מלבוש בבגד, אבל אם יש ציצית בכנפיו, לכל הפחות הוא מקיים מצוה מיד בלבישתו, א"כ שפיר מקרי "בעידנא". ואולי יהיה א"כ ראייה מהר"י שגם קיום מצוה דוחה ל"ת, ואכמ"ל.

מצוה קיומית

ועי' בס' פרדס יוסף (החדש) שרוצה להוכיח מזה שנלמד מכלאים בציצית, שעשה דוחה ל"ת, שגם קיום מצוה דוחה ל"ת. שהרי עיקר מצות ציצית אינו אלא מצוה קיומית, שאינו חייב ללבוש בגד שיש בה ד' כנפות, ובכל זאת דוחה לאו של כלאים. ועי' לק' בסמוך מה שיש לדון על דבריו.

ראיתי בס' פרדס יוסף (החדש) שהביא דברי הכס"מ (שחיטה א, א) שהרמב"ם כ' מצות עשה שישחוט מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה ועוף, וכתב הכס"מ "מי שירצה", רצה לומר שאינה מצוה שחייב האדם לעשותה עכ"פ, כמו תפילין וציצית שופר סוכה ולולב. ותמה עליו בספר הנ"ל שהרי ציצית אינו אלא מצוה קיומית, שהרי אינו מחויב ללבוש בגד של ד' כנפות.

ועי"ש עוד שמביא מש"כ הכס"מ (ציצית א, יא) לבאר דברי הרמב"ם שאין עושין אותן מצמר הגזול ולא משל עיר הנדחת. דאין הטעם משום דאיסור הנאה הוא דהא מצוות לאו ליהנות ניתנו, אלא טעמא משום דכיון דלשריפה קאי, כתותי מיכתת שיעוריה, וציצית יש לו שיעור למטה. והק' עליו שהרי הפרמ"ג בספרו תיבת גמא (פ' בחוקות) כ' שבמצוה קיומית לא קיים הכלל של מצוות לאו ליהנות ניתנו. וזה מבוסס על מה שכ' רש"י בכמה מקומות (סוכה לא, ב ועוד) להסביר דמצות לאו ליהנות ניתנו, כלומר אין קיום מצות הנאת הגוף, אלא עבודת עבד לרבו, א"כ מצוה קיומית הרי לא ניתן לעול. וכ' שאולי הכס"מ לשיטתו שסובר שמצות ציצית הוי מצוה חיובית כמו תפילין וכו'.

אבל כל דבריו אינו נכונים כלל, **דמילתא דפשיטא היא שציצית הוי מצוה חיובית**, שאע"פ שאינו חייב לקנות בגד של ד' כנפות כדי להתחייב במצות ציצית, אבל מי שלבוש בבגד של ד' כנפות יש לו **חיוב גמור** להטיל בה ציצית, א"כ אין זה מצוה קיומית.

אבל אולי יש להעיר על דברי הכס"מ, שלפי הרמב"ם שחייב להטיל ציצית בבגדו לפני שלבוש אותו, א"כ מצות ציצית הוי בדיוק כמו שחיטה. שבשלמא לפי הר"י אז אחרי שלבוש הבגד חל עליו חיוב להטיל בה ציצית, אז חלוק שחיטה מציצית. אבל לפי הרמב"ם הגדר הוא שאם רוצה ללבוש הבגד חייב להטיל בה ציצית לפני, א"כ הוי כשחיטה, שאע"פ שאינו חייב לשחוט, אבל אם רוצה לאכול אז אסור לו עד שישחוט, כמו בציצית.

[ג]

לבישת טלית מצויצת בליל שבת ברה"ר

הוצאה עם ציצית בליל שבת

גדולי הראשונים דנו האם מותר ללכת ברה"ר בליל שבת, כשהוא לבוש בטלית מצויצת. עי' בשו"ת הרי"ף (סי' רצט) שנשאל הרי"ף לברר מה הכוונה בזה שאסרו רבותינו ז"ל לצאת בטלית שאינה מצויצת כהלכתה (שבת קלט, ב), האם הכוונה גם שאסור לצאת במקצת חוטי ציצית, **לפי שיש שאומר כי אין איסורו אלא משום שאסור לצאת בטלית מצויצת בלילי שבת, לפי שאין זמן ציצית.**

הרי"ף השיב אין איסורו אלא משום שאמרו ז"ל ציצית חשיבי ולא בטלי לגבי טלית. ופירוש הדבר לפי שמקצת הציצית ראוי הוא להשלים עליו, לפיכך אינו בטל לגבי טלית אלא חשוב הוא בפני עצמו והוא ליה כאילו דבר עומד בפני עצמו, וכשיצא בהן כאילו יוצא בהן שלא כדרך מלבוש ומש"ה חייב חטאת. הרי"ף לא התייחס למה שהשואל נקט כדבר פשוט, שאסור לצאת בליל שבת בציצית, משום דלילה לאו זמן ציצית. וכנראה הבינו הראשונים שהרי"ף הסכים עם השואל בזה. שו"ר בשו"ת הרי"ף (מהדורת מכון ירושלים קלח) שכתב להדיא שחייב חטאת, אבל עי"ש שכתב חמד דין זה מהא שחייב אם יצא כשחסר מהציציות, שכמו שם שאינו כהלכתה, ה"ה בלילה או כרוך על צווארו.

ועי' בשו"ת פאר הדור (סי' סב) שנשאל בדבר היציאה ביום השבת ברשות הרבים, בטלית מצויצת כרוכה על המצנפת כצניף, ושני קצותיה יורדים על חזהו, האם יש בזה איסור אם לאו. והשיב הרמב"ם, שהרבה נחלקים בו תלמידי החכמים החדשים, ורבים מהם עומדים על דעתם לאסור זאת. ואבאר עיקר זאת השאלה, והוא **שרב יצחק בעל ההלכות ז"ל היה אוסר לצאת בציצית בליל השבת, לפי שאינו זמן חיוב**. הרמב"ם מסביר שמקור הרי"ף הוא סוגיא דשבת (קלט, ב) שהיוצא בטלית שאינה מצויצת חייב חטאת, והבין הרי"ף שמתחייב בחטאת לפי שלא יצא ידי חובתו, הואיל ואינה מצויצת כהלכתה, והסיק מכאן, שבליל שבת שאינו חייב בו במצות ציצית, אסור לו לצאת בציצית.

ציצית ליל יוה"כ

וראיתי בשם ספר מעשה בצלאל (על הריקאנטי שבת צ) שאולי מודה הרי"ף בליל יוה"כ היות והוי דרך ללבוש טלית, שאינו חייב.

כריכת טלית על צווארו

הרמב"ם מוסיף שאח"כ באו תלמידי חכמים ופסקו, שמשו"ה אסור ג"כ לכרוך המצנפת בציצית ולחגור בה. כללו של דבר, לא יצא בציצית לפי דעתם, אלא בצורה שיוצא בה ידי חובתו, והוא שיהיה עטוף בה, כשהוא מכסה ראשו ורובו.

הרמב"ם חולק עליהם בתוקף וכותב שזה כולו טעות גמורה, שאם נאמר שציצית הוי משא, ולא הותרה אלא משום מצוה, לא היה מותר לצאת בה בשבת בשום פנים, אפילו יעטוף בה ביום, דלא אתי עשה דמצות ציצית ודחי שבת, דהיא לא תעשה שיש בה סקילה. ולכן ההיתר לצאת בציצית המצויצת כהלכתה אפילו עטוף, הוא משום שאינה משוי, לא שנא עשה בה מצוה או לא עשה בה, ולכן מותר לצאת בה בין ביום בין בלילה ובאזהרה דרך מלבוש שירצה. אבל כאשר אינה מצויצת הרי היא אז משוי, לפי שהציציות חשיבי ולא בטלי. **אבל כאשר היא מצויצת כהלכתה, הרי זה בכלל בגד ותכשיט, אשר דינו כדין הרקמה התפורה על הבגדים וכיוצא בה.**

וכן פסק הרמב"ם (שבת יט, כ) וז"ל אבל טלית המצויצת כהלכתה מותר לצאת בה בין ביום בין בלילה, שאין הציצת הגמורה משאוי **אלא הרי היא מנויי הבגד ומטכסיסיו**, כמו האימרא וכיוצא בה, ואילו היו חוטי הציצת שהיא מצויצת כהלכתה משאוי, היה חייב היוצא בה אפילו ביום השבת שאין מצות עשה שאין בה כרת דוחה שבת.

ציצית חובת גברא, חובת טלית

ועי"ע בשו"ת ר"י מיגאש (סי' קפג) שג"כ נשאל על טלית שהיא מצויצת כהלכתא, אם אסור לצאת בה בשבת, אם לא היה מתעטף בה אלא כרוכה סביבות צוארו.

והשיב שאם היתה הטלית מצויצת כהלכתא מותר לצאת בה בשבת, והיא כרוכה סביבות צוארו, לפי שאנו מוצאים הרבה אנשים יוצאים בה כך והוה בזה דרך מלבוש ואינו משאוי. ואין זה דומה למה שאמרו היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתא חייב, לפי ששם היא עצמה אינה כהלכתא וחזרה להיות משאוי, אבל הכא הואיל והיא מצויצת כהלכתא, אע"פ שאינו מתעטף בה אין זה מחייב שתחזור להיות משוי, **לפי שהציצת חובת טלית היא**. משמע שס"ל כרבו הרי"ף שבאמת תלוי בקיום המצוה, אלא שסובר שציצת חובת טלית, ולכן אע"פ שאינו לובשו באופן שחייב בציצת, עדיין יש לו מצוה ולכן מותר לצאת לרה"ר. (ודלא כהמהדיר בשו"ת פאר הדור).

נוי בגד תלוי בקיום מצוה

בעיקר דברי הרי"ף ודעימיה, צ"ל שבוודאי מודים להרמב"ם שאין טעם ההיתר לצאת לרה"ר בטלית המצויצת כהלכתא משום דעשה דוחה ל"ת, אלא שהם סוברים שרק באופן שיש קיום מצוה נחשב הציצת לנוי הבגד, אבל באופן שליכא קיום מצוה, כמו בליל שבת או כשהטלית כרוך על כתיפו, אז אינו אלא משא, וחייב הטאת בהוצאתו.

ציצית הפסולים מדרבנן

עי' בברכ"י (או"ח יג, א) דדן במי שיש בה כל הארבעה ציציות, רק כי באחד מהם נפסק חוט אחד כלו, האם חייב חטאת לדעת הרמב"ם שכתב (ציצית א, א) דהחוטם אין להם מנין מן התורה, נמצא שהטלית הזה מצויצת מדאורייתא, מי אמרינן דכיון דמדרבנן פסול, ממילא הוא חייב, או דילמא דלענין חיוב חטאת צריך שיהא פסול מדאורייתא, אבל הכא דכשר מדאורייתא הרי זה פטור.

החיד"א נוטה לומר שאע"פ שטלית זו כשרה מן התורה, אבל כיון שהיא פסולה מדרבנן היוצא בה חייב. ועי"ש שרוצה להוכיח מהרמב"ם (הנ"ל) שכתב וז"ל, היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתא חייב, מפני שאותן החוטין חשובין הן אצלו ודעתו עליהן עד שישלים חסרונן ויעשו ציצית, אבל טלית המצויצת כהלכתה מותר לצאת בה בין ביום בין בלילה, שאין ציצית הגמורה משאוי אלא **הרי היא מנוי הבגד ומטכסיסיו** וכו'.

א"כ כותב החיד"א, שלמדנו מדברי הרמב"ם שהיתר היציאה בטלית מצויצת כהלכתה, הוא משום דכל שהיא מצויצת כהלכתה הרי הציציות נוי לטלית, ואינו משאוי, אבל כשאינה מצויצת כהלכתה החוטם חשיבי ולא בטילי, והם משאוי. ומאחר שכן אף אם טלית זו מצויצת וכשרה מן התורה, הוא אסור ללבושה, שאינה כשרה מדרבנן, ואם כן הרי החוטם משאוי, ואין הציציות הללו נוי לטלית, והרי הם משאוי ולא בטילי, דחשיבי משום שיש בדעתו להשלים חסרונן שתהא כשרה גם מדרבנן.

קושיא על הרמב"ם מסוגיא דסנהדרין

בעיקר דברי הרמב"ם שאין מנין הציצית מן התורה, כבר הקשו עליו מההיא דסנהדרין (פח, ב) בסוגיא דזקן ממרא. והכי איתא התם, אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף, ואם הוסיף גורע. ואין לנו אלא תפילין אליבא דרבי יהודה. ומק' הגמ' והאיכא ציצית, דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף, ואם הוסיף גורע. הרי לנו להדיא שציצית הוי "פירושן מדברי סופרים" והיינו שחז"ל מפרשים דין התורה ולא שהוא דין דרבנן.

[ד]

לבישת כלאים בציצית בשבת

חידושו של הראש יוסף שאין מצות ציצית בשבת

ע' בספר כלי חמדה (בפרשתינו) שמביא דברי הראש יוסף (ביצה יז, ב) שבמשנה כתוב משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין, ואף על פי שיש בהן כלאים והן לצורך המועד. ובגמרא מקשים, בשלמא תפורין חזו למלבוש, שאין תפורין נמי חזו לכסוי, אלא כלאים למאי חזו. והק' הפרמ"ג הרי חזי לציצית, וכ' הפרמ"ג "שמן שמיא אנהירין לעיינין" שאסור ללבוש כלאים בציצית בשבת, שהרי כל הסיבה שמותר ללבוש כלאים בציצית הוא משום דעשה של ציצית דוחה ללאו של כלאים, אבל בשבת הרי אין כאן מצות ציצית, א"כ אם ילבש כלאים בציצית יעבור על איסור כלאים. ומנא ליה שאין מצות ציצית בשבת, כ' הפרמ"ג שמקורו מהרמ"א בשם המרדכי שמי שישב בכיהכ"נ בשבת ומתבייש, מותר ללבוש בגד שיש בה ד' כנפות בלי שיטיל ציצית.

והנה זה פשוט שכל הצד שיהיה אסור אינו אלא אם נאמר שכלאים בציצית "הודחה", היינו שכל ההיתר אינו אלא משום דעשה דוחה ל"ת, אבל כידוע שיטת ר"ת (מנחות מ, ב) לגבי מימרא דר' זירא אמר רב מתנא אמר שמואל שתכלת אין בה משום כלאים ואפילו בטלית פטורה, דגם בלילה אין בה משום כלאים, אע"ג דלאו זמן ציצית היא דלגמרי התיר הכתוב כלאים לגבי ציצית. ע"ש עוד שאפילו למ"ד שלילה לאו זמן ציצית, ונשים פטורות ממצות ציצית, מותר להם ללבוש כלאים בציצית. ודלא כשיטת הראב"ד (ציצית ג, ט), שאין לנשים ללבוש כלאים בציצית, א"כ לדבריו פשוט דאפילו אם נאמר שאין מצות ציצית נוהג בשבת לא יעבור על איסור כלאים.

תמיהת הכל"ח ממאמרי חז"ל

ועי' בכל"ח שתמה על הפרמ"ג מהא דאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פרשה כד) כשהיו ישראל במדבר מה נאמר בהן, ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים וכו' (במדבר טו, לב), אמר לו הקב"ה למשה, משה, מפני מה חילל זה שבת, אמר לפניו, רבונו של עולם איני יודע, אמר לו, יום חול תפילין בראשו ותפילין בזרועו ורואה וחוזר במעשיו, עכשיו שאין לו תפילין חילל זה את השבת, באותה שעה אמר הקב"ה למשה, משה, צא וברר להם לישראל (מצוה) שיהיו נוהגים בו בימים טובים ובשבתות, ואיזו מצוה, זו מצות ציצית, שנאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית וגו'. הרי לך שכל עיקר מצות ציצית ניתן להם בשביל שבת, א"כ איך אפשר לומר שבשבת פטורים ממצוה זו.

קושיא על הראש יוסף מהרמב"ם הנ"ל

עוד הק' הכל"ח מהרמב"ם הנ"ל שהבין בדעת הרי"ף ודעימיה, שזה שמותר לצאת לרה"ר בציצית הוא משום דעשה דוחה ל"ת, א"כ ע"כ רואים שסובר הרמב"ם שיש חיוב ציצית בשבת, דאלת"ה מה היה הה"א שהמצוה ידחה הלאו הרי אין כאן מצוה כלל.

ציצית בבגד שיש בו כלאים

בעיקר קושיית הראש יוסף מההיא דביצה, י"ל על פי מש"כ בהגהות הגרע"א (או"ח סי' יג), שבגד יש בו כלאים לא הותר להטיל בן ציצית, ורק בגד של פשתן מוטל להטיל ציצית של צמר, או הפוך, שאם לא יהיה מותר היה לובש הבגד, (על פי המרדכי), ונמצא שיש כאן ביטול מצות ציצית, משא"כ בבגד שיש בו כלאים, שאם אין היתר לא ילבש הבגד, אז אין כאן ביטול מצוה, ורק ביטול מצוה דוחה ל"ת ולא קיום, ואכמ"ל.

[ה]

לבישת בגד בשבת כשעובר באיסור

שיטת רש"י

כתוב במשנה (עירובין צה, א) המוצא תפילין מכניסן זוג זוג, רבן גמליאל אומר שנים שנים. הגמ' מסבירה שנחלקו האם שבת זמן תפילין או לא, דתנא קמא סבר שבת זמן תפילין הוא, ורבן גמליאל סבר שבת לאו זמן תפילין הוא. ועי' ברש"י (ד"ה תנא קמא סבר) שמסביר, שמשום הצלה לא מיישרו ביה טפי מן המצוה, דלאו תכשיט ניהו, וכל שכן דכיון דזמן תפילין הוא, ואיכא בל תוסיף אתי איסור בל תוסיף ומשוי עליה כמשאוי. חידש לנו רש"י שמי שלובש דבר שיש בו איסור, אע"פ שלובשו דרך מלבוש, חייב משום דנחשב למשא.

ועי' בשו"ת שאגת אריה (סי' מא) שהק' על רש"י מהא דתנן בס"פ הקומץ ד' ציציות מעכבות זה את זה, שארבעתן מצוה אחת, ר"י אומר ארבעתן ד' מצות. ואמרינן בגמ' (לז, ב) מאי בינייהו, רבינא אמר דרב הונא איכא בינייהו,

דאמר רב הונא היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת חייב חטאת. כלומר ואם הטיל לג' ולא לד', אז לר"י הוי ליה מצוייצת כהלכתה ופטור, דהא מ"מ ג' מצות מיהא איכא, ולחכמים חייב חטאת, משום שאינה מצוייצת כהלכתה. והק' השאג"א הרי לר"י במטיל לג' ולא לד' עובר על כל תגרע, כדאמר בפ"ז דזבחים (פ, א) גבי הניתנים מתן ד' שנתערבו בניתנין מתן א', דאם נותן במתנה א' הוא עובר על כל תגרע, הוא הדין נמי, אע"ג דד' ציציות לר"י אין מעכבין זא"ז, מ"מ בהטיל לג' ולא לד' עובר על כל תגרע. וא"כ לפי רש"י אין נ"מ בין ת"ק לר"י, דאע"ג דלר"י הוי ליה מצוייצת כהלכתה בהטיל לג', הואיל וד' מצות הן, מ"מ הואיל ועבר על כל תגרע, אתי איסור כל תגרע ומשוי להו למשאווי וחייב חטאת נמי לר"י.

חקירה בגדר כל תגרע

הנה כבר דנו האחרונים בגדר כל תגרע, האם האיסור הוא בזה שעושה פחות ממה שחייבתו התורה, או דילמא האיסור הוא במה שאינו משלים מה שחייב לעשות, אבל בהחלק שעשה אין כאן איסור.

א"כ י"ל שרק היכא שיש איסור בעצם הלבשה אז אומר רש"י שהאיסור משווהו למשוי, אבל היכא שמצד עצם הלבשה אין איסור וכל האיסור אינו אלא במה שאינו עושה, זה לא משוהו הלבשה למשא. אז כאן אע"פ שחסר ממה שחייב, אין עצם הלבשה באיסור ולכן לא נחשב למשוי.

לבישה שיש בה איסור דרבנן

ע"י בספר מנחת חינוך (שפו) שדן במי שלובש כלאים בציצית (כגון ציצית של צמר בבגד פשתן, היכא שאין לו תכלת, שאסור לו ללבשו), ויצא לרה"ר האם חייב חטאת. עיי"ש שדן לומר שלפי ר"ת דכלאים בציצית הותרה, א"כ אין כאן אלא איסור דרבנן. ואז אפשר לומר שאפילו לשיטת רש"י שאיסור משוי ליה למשוי, אולי זה אינו אלא באסור דאורייתא, ולא באיסור דרבנן. אבל לפי שאר ראשונים, שכלאים בציצית הודחה. אז יש כאן איסור דאורייתא של כלאים שלא במקום מצוה, אז לרש"י יהיה חייב חטאת.

אבל יש לדון לפי דברי החיד"א (הנ"ל) שגם בציצית שהם פסולים מדרבנן, שנחשבים למשוי, משום דסוף כל סוף א"א להשתמש בציצית אלו, אז גם כאן נאמר שהיות ואסור לו ללבשו, אע"פ שאינו אלא מדרבנן, נחשב כמשוי.

[ו]

גדול שכרו

אע"פ שאין חיוב

וע"י בטור שאע"פ שאין אדם חייב לקנות טלית בת ארבע כנפות כדי שיתחייב בציצית, אלא דוקא אם רוצה להתכסות בטלית בת ד' כנפות חייב להטיל בה ציצית, מ"מ טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזריז במצות ציצית, שיהיה לו בגד קטן מצוייץ שילבש אותו כל היום, כי עיקר מצותה על זכירת המצות ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך. דוגמא לדבר כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד שקושר קשר באזורו כדי שיזכרנו. וע"כ יש בה ה' קשרים כנגד ה' חומשי תורה, וד' כנפים שבכל צד שיפנה יזכור.

וגדול עונש המבטל עתה ממה שהיה עונשו בזמן שהיה תכלת מצוי, שאז לא היתה מצויה כל כך ולא היה כל אדם יכול לחזור עליה, משא"כ עתה. ואפילו מי שאינו יכול להתעטף כל היום צריך ליזהר בו בשעת תפלה.

כתב בעל העיטור ואותם שמקבצים הציציות בשעת ק"ש ונותנין על העינים, אפשר שנוהגין כן משום וראיתם אותו על שהיה עטיפתם תחת מלבושם.

גדולה מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ציצית עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים י"ג הרי תרי"ג. אע"פ שהוא כתוב חסר יו"ד, מפרש בתנחומא ג"פ כתיב ציצית בפרשת ציצית וחד מינייהו "ל" ציצית שדי ל' לכולהו והיא משלמת המנין.

רשב"י אומר כל הזהיר בציצית זוכה ורואה פני שכינה, כתיב הכא וראיתם "אותו", וכתיב התם את ה' אלקיך תירא ו"אותו" תעבוד. ריש לקיש אמר כל הזהיר במצות ציצית זוכה שמשמשים לו ב' אלפים וח' מאות עבדים, שנאמר

אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי וגו', (פירוש בשכר הכנף יחזיקו עשרה אנשים מכל לשון, הרי שבע מאות לשבעים לשון, וד' כנפות יש לו, הרי שני אלפים ושמונה מאות).

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים" זו מצות ציצית, "ושמן על ראשך אל יחסר" זו מצות תפילין. ראב"י אומר כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו ומזוזה בפתחו וציצית בבגדו מובטח לו שלא יחטא, שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק, ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.

כתוב בשו"ע (או"ח כד, ו) גדול עונש המבטל מצות ציצית, ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וגו' (איוב לח, יג). הזהיר במצות ציצית, זוכה ורואה פני שכינה.

וכותב החפץ חיים שמשמע מן הכתובים שהיהודים שיארו לעת קץ יהיו מצוינים במצוה זו כמה דכתיב (זכריה ח, כג) כה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם:.